

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ

Рассматриваются эффективные пути профессиональной подготовки студентов по специальности география на основе выделения четырёх уровней усвоения знаний как их способности выполнять систему действий для решения педагогических заданий.

It has been considered that there are some effective ways of professional training of students on speciality Geography on the basis of determining of four (4) levels in mastering knowledge as their ability to accomplish the system of actions as for soloing pedagogical tasks.

Професійна підготовка студентів педагогічного вищого навчального закладу має комплексний характер і включає як компоненти, характерні для вчителів будь-якої спеціальності (соціально-гуманітарна, психолого-педагогічна, спеціальна підготовка), так і компоненти, характерні для вчителів географії, а саме: географічна і методична підготовка. Ця остання включає як необхідний компонент навички й уміння навчання предмета, знання методичної теорії. Тут розглядаються лише окремі аспекти методичної підготовки студентів, інші компоненти професійної підготовки вчителя не висвітлюються, хоча такий поділ носить умовний характер, оскільки в процесі навчання студентів усі компоненти взаємно пов'язані й доповнюють один одного.

Теоретична підготовка з курсу методики навчання географії здійснюється в процесі читання лекційного курсу, семінарських і практичних занять, які проводяться за програмою з методики викладання географії у середній школі. У програмі досить чітко визначено матеріал, що підлягає вивченню, мета вивчення курсу методики в педагогічному університеті, сітка годин на лекції,

семінарські та практичні заняття. Разом з тим у програмі не сформульовані конкретні вимоги до практичних умінь і навичок, якими студенти повинні оволодіти після закінчення теоретичного курсу; вимоги програми ніяк не ув'язуються з вимогами до умінь і навичок, що їх студенти повинні набути після проходження першої і другої практики у школі.

У зв'язку з цим цінним у плані пошуку більш ефективних шляхів професійної підготовки студентів із спеціальності географія є підхід окремих методистів до виділення рівнів засвоєння знань як здатності студентів виконати деяку систему дій у розв'язанні завдань певного класу.

Якщо проаналізувати рівні засвоєння знань з методики під кутом зору кінцевого результату - сформованих умінь і навичок, вони зводяться ось до чого: **перший рівень** засвоєння забезпечує лекція з курсу методики, що передбачає формування вмінь пізнавати, виділяти об'єкти вивчення серед інших; **другий рівень** - самостійна робота студентів з підготовки до практичних і семінарських занять (читання лекцій, рекомендованої літератури; реферування та анотування цієї літератури); **третій рівень** забезпечується практичними заняттями з методики і частково першою педагогічною практикою і передбачає вміння студентів застосовувати теоретичні знання у розв'язанні навчальних методичних завдань дома й на практичних заняттях на основі засвоєння зразка і одержання нової інформації; **четвертий рівень** - перша і друга педагогічна практика, які ставлять собі за мету формування у студентів здатності трансформувати наявні знання у зв'язку з умовами навчання, тобто у зв'язку з розв'язанням реальних навчально-методичних завдань, і надання діяльності студентів пошукового, самостійного характеру.

За всієї відносності й умовності виділення чотирьох рівнів важливим, на наш погляд, є спроба визначити завдання кожного рівня і дотримання наступності в знаннях і практичних умінь від рівня до рівня. Одним з важливих моментів при цьому висувається обов'язкове залучення студентів до розв'язання навчальних методичних завдань, що відрізняються своєю

складністю залежно від рівня. Навчальне методичне завдання визначається як деяка типова проблемна ситуація, що моделює процес навчання географії у середній школі, розв'язання якої можливе лише за умови її аналізу, співвіднесення даного її заданого, застосування відповідних знань.

Без будь-якого сумніву, використання методичних завдань у процесі вивчення курсу методики є ефективною умовою підвищення якості професійної підготовки студентів, активізації їхньої розумової діяльності і творчого застосування набутих знань. Можливість використання в навчальному процесі методичних завдань значною мірою полегшує видання "Методики викладання географії в школі" (за редакцією С.Г.Коберніка). Автори книги розробили систему завдань семи типів, які можуть бути використані на семінарських і практичних заняттях. У книзі містяться зразки завдань, шляхи їх розв'язання.

Практика застосування задач як домашніх завдань, а також при проведенні практичних завдань з тем "Методичні особливості вивчення окремих курсів географії в школі" свідчить про те, що вони наближають студентів до реальних проблемних ситуацій, які доводиться розв'язувати вчителю як при підготовці до уроку, так і безпосередньо в ході його.

У процесі педагогічної практики навчальні та методичні завдання застосовуються при складанні конспекту (задачі зі спеціального розділу збірника "Планування"), а також при обговоренні-аналізі уроків, коли методист багато моментів уроку ставить перед студентами у формі навчального чи ситуативного завдання.

У системі професійної підготовки студентів особлива роль відводиться педагогічній практиці, оскільки вона наділена найбільшим навчальним потенціалом. Ефективність проведення занять залежить від цілого ряду факторів, які умовно можна об'єднати у дві групи. Першу складають фактори організаційного порядку, як, наприклад: вибір школи, розподіл за класами, добір учнів у класі, особливість вчителя-предметника, наявність інструкцій навчальних посібників, дидактичного матеріалу тощо.

До другої групи належать методичні фактори, а саме:

підготовка студентів з теорії методики, розвиток у них уміння розв'язувати навчальні методичні завдання; конкретне завдання на весь період педпрактики і на кожний тиждень, вибір способів перевірки виконання завдань студентами, чіткість і оперативність контролю; правильна організація навчання аналізу уроку, проведення методичних семінарів у період педпрактики та ін.

Крім того, важливим фактором є єдність вимог практиканта й учителя географії, а також методистів з психолого-педагогічних дисциплін.

Цілі і завдання проведення практики визначені програмою й типовою інструкцією з організації й проведення педагогічної практики.

Однак, щодо методичних завдань, які мають реалізуватися студентами у процесі педпрактики, то вони подаються в узагальненому формуванні, а тому методист зобов'язаний з самого початку конкретизувати завдання стосовно періоду й етапу. Кожен студент, йдучи на педпрактику, безумовно, знає, що вона має цілком визначені цілі - наблизити його до школи, розвинути педагогічну активність, сформувати найважливіші педагогічні вміння й навички. Численні поради і вказівки з настановчої конференції викликають у нього страх перед обсягом роботи, що чекає на нього.

Студент приходить до школи, адаптується до шкільних умов і вимог, іноді забуває окремі завдання спеціальних, психолого-педагогічних кафедр. Тому правильно роблять ті кафедри, які вручають студентам методичні рекомендації на період педпрактики. Причому обов'язковою умовою ефективної допомоги методичних рекомендацій спеціальних кафедр є скоординованість їх з психолого-педагогічними кафедрами.

Практика показує, що таких рекомендацій потребують не лише студенти-практиканти, а й викладачі вузу, вчителі-методисти. Наявність їх сприяла б дотриманню єдності вимог методистів спеціальних і психолого-педагогічних кафедр, учителів, класних керівників шкіл.

Навчання аналізу проводиться за певною системою: починається воно з постановки конкретних завдань під час

відвідування уроків учителя-предметника у період практичних завдань з методики на 4 курсі. У спеціальному зошиті "Завдання студентам-практикантам", що ведеться методистом, записуються конкретні завдання на кожний з відвідуваних уроків. Студенти-практиканти ведуть "Зошит відвіданих занять", де записують результати спостережень і відповідь на завдання.

Навчання умінню аналізувати урок залежно від ускладнення завдань можна поділити на кілька етапів:

Перший етап - спостереження студентів під час практичних занять (перша педпрактика). Поряд з іншими завданнями на цей період методист дає наставу:

1. Як вчитель поєднує індивідуальне й фронтальне опитування?

Скільки виставлено оцінок? Чи правильно, на ваш погляд, виставлені оцінки?

2. Засоби, використані вчителем для контролю домашнього завдання.

3. Структура уроку. Головні етапи уроку, мета кожного з них і відповідність етапів загальній меті уроку. Ваша думка щодо послідовності й дозування етапів уроку.

4. Прийоми, що забезпечують ефективність проведення уроків: наочність (види наочності), додатковий дидактичний матеріал, впровадження комплексних форм пізнавальної діяльності.

5. Простежте, якими способами користувався вчитель, вводячи новий мовний матеріал. Чи враховувався при цьому характер слова, наприклад, рівень знань учнів? Як би Ви в такому випадку?

6. Як реалізується на уроці принцип виховного навчання?

7. Поведінка вчителя у класі. Характер його стосунків з учнями. Чи адаптована ця поведінка до рівня знань учнів? Як ви думаєте, чи правильне співвідношення мови вчителя й учня?

Студентам рекомендується до уроку повторити відповідні теми з курсу методики й прочитати додаткову літературу. За результатами спостережень проводиться семінар, на якому виносяться обговорення питань, що відповідають настановам.

Досвід показує, що під час такого семінару, на відміну від навчального, студенти вміло користуються набутими раніше знаннями для аргументації того чи іншого положення і частіше висловлюють свою думку: "Я в такій ситуації зробив би так...", вступають у дискусію.

На другому етапі ставиться мета - навчання елементів комплексного аналізу уроку. Спочатку методист пропонує студентам за результатами спостережень дати схему аналізу: які основні питання ви включили, якби вас попросили зробити повний аналіз? Подумайте вдома і складіть таку схему.

Потім на одному з семінарів запропоновані варіанти обговорюються, і за допомогою методиста складається єдина схема аналізу, до якої включаються такі етапи: тема й мета уроку, тип уроку, зміст уроку й призначення кожного з них, прийоми роботи вчителя й учнів на уроці, виховні моменти уроку, організаційні питання (поведінка класу, мова вчителя та ін.). Кожен з названих розділів включає цілу серію інших питань.

У ході першого тижня активної практики студентам дається завдання розібрати урок своїх колег за одним із розділів комплексного аналізу, як наприклад: мета уроку, тип уроку, тема, зміст тощо. Навчання елементів комплексного аналізу дає можливість глибше й докладніше зупинитися на кожному моменті уроку. Як і на першому етапі навчання аналізу, методист орієнтує студентів на постійне аргументування як позитивних, так і негативних моментів, спираючись при цьому на теоретичні положення.

Після цього проводиться робота з навчання комплексного аналізу згідно з виробленою схемою. Напередодні уроку студенти одержують завдання готувати повний аналіз уроку. Сам цей процес починається з того, що одному зі студентів пропонується дати повний аналіз, інші повинні доповнити його і оцінити урок першого студента (повний- неповний аналіз, об'єктивний - необ'єктивний, критичний, проблемний та ін.).

Завдання з аналізу уроку в кінці педагогічної практики ускладнюється: студентам пропонується аналізувати конспект уроку, відповідність проведеного уроку запланованому,

запропонувати свій варіант конспекту.

Закінчується це проведенням семінару з теми "Комплексний підхід до аналізу уроку", де розглядаються особливості психологічного, педагогічного й методичного аналізу.

У кінці практики студенти готують аналіз одного залікового уроку своїх колег і оформляють його в письмовій формі. За цей вид роботи виставляється оцінка.

Отже, у професійній підготовці вчителя велике значення має його методична підготовленість, яка включає знання теорії методики й озброєння необхідними щодо застосування її у розв'язанні конкретних методичних завдань. Опанування цього досягається у процесі проведення семінарських занять за допомогою активного використання навчальних методичних завдань, а також у процесі практики.